

ŽELEZNÁ OPONA

Marcel Mahdal

Práce obsahuje šest historických dokumentů s otázkami. Přináší různorodý pohled na službu u Pohraniční stráže v době studené války. Umožňuje analýzu textu, srovnání autorského stylu a účelu sdělení a především vede k zamyšlení nad ústřední otázkou textu - Jak se zpětně dívat na službu u Pohraniční stráže?

Člověk a společnost (dějepis, dějepisný seminář, základy společenských věd)

SŠ, ZŠ

Jsou použity metody: čtení textu s porozuměním a analýza historických dokumentů různé povahy (text zákona, novinové články, dokument hodnotící význam ochrany státních hranic a úlohu Pohraniční stráže). Jedná se o individuální práci studentů s textem. Studenti na základě práce s dokumenty dospějí k vlastnímu názoru na úlohu železné opony a problematiku ochrany státních hranic za socialismu. Mohou sledovat prostředky propagandy v dobovém tisku.

Použité zdroje:

Dokumenty č. 1-3 jsou výňatky z textu, který je nazván: „Význam ochrany státních hranic, její vývoj a úloha Pohraniční stráže“.

Text je k nalezení na internetových stránkách Klubu českého pohraničí

<http://www.klub-pohranici.cz/ps.htm>.

Dokument č. 4

KOJZAR, Jaroslav. Rozhovor s Milanem Richterem, místopředsedou Klubu českého pohraničí.

Haló noviny, 19. 10. 2009. [cit. 2012-07-26]

Dostupné z: http://www.komsomol.cz/clanky/670_richter_ps.html

Dokument č.5

NAVARA, Luděk. Abeceda komunistických zločinů: Hranice smrti pro hrdé vojáky. iDNES.cz, 21. 2. 2009. [cit. 2012-07-26] Dostupné z : http://zpravy.idnes.cz/abeceda-komunistickych-zlocinu-hranice-smrti-pro-hrde-vojaky-pui-/domaci.aspx?c=A090220_103738_domaci_klu

Dokument č. 6

Sbírka zákonů republiky Československé. 31. 7. 1951. [cit. 2012-07-26]

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon69-70-1951.pdf>

Materiály:

Pracovní listy (3 listy se šesti úryvky s otázkami) obsahují:

Dokument číslo 1 – 3: Význam ochrany státních hranic, její vývoj a úloha Pohraniční stráže.

Dokument číslo 4: ukázka textu, který pochází z rozhovoru s Milanem Richterem, místopředsedou Klubu českého pohraničí. Rozhovor byl uveřejněn v Haló novinách, 19. října 2009 a vedl jej Jaroslav Kojzar.

Dokument číslo 5: je ukázka z článku Luděka Navary, novináře MF Dnes: „Hranice smrti pro hrdé vojáky“.

Dokument č. 6: je výřez z fotokopie zákona o ochraně státních hranic. Pochází z archivu dokumentů ÚSTRU.

Pracovní postup:

1. Rozmnožte potřebný počet pracovních listů. Nejlépe tak, aby byl k dispozici jeden do lavice.
2. Přečtěte se studenty jednotlivé dokumenty z pracovního listu.
3. Vyzvěte jmenovitě jednotlivé studenty k odpovědím na otázky k dokumentům.

Pracovní listy

Dokumenty č. 1-3 jsou výňatky z textu, který je nazván: „Význam ochrany státních hranic, její vývoj a úloha Pohraniční stráže“. Text je k nalezení na internetových stránkách Klubu českého pohraničí <http://www.klub-pohranici.cz/ps.htm>. Mottem tohoto sdružení je: „Jen zůstane-li naše pohraničí české, zůstane českou i celá naše vlast!“. Definují sami sebe jako sdružení, které usiluje o prosazování českých národních zájmů a potlačení revanšistických snah. Faktem je, že většina členů sdružení sloužila v řadách příslušníků pohraniční stráže. Posud'te sami, jak se ve svých textech vyrovnávají s minulostí.

Dokument č.1

... Díky úsilí KSČ hlavní jádro nového bezpečnostního sboru hned od květnových a červnových dnů roku 1945 tvořili dobrovolně se hlásící a vybraní mladí občané z řad příslušníků 1. československého armádního sboru, odbojových pracovníků, partyzánů a účastníků Slovenského národního povstání a mladí lidé ze závodů a vesnic. Z jejich řad byl vytvořen Pohotovostní pluk 1 NB a zároveň dán početní základ ostatním složkám SNB, zvláště pak stanicím SNB, zejména v pohraničí republiky. Společným znakem těchto mladých příslušníků SNB byla jejich příslušnost a oddanost dělnické třídě, KSČ, revoluční nadšení, vysoká politická angažovanost, zapálenost pro věc, všestranná obětavost a neochvějná víra v socialistickou budoucnost.

Otázky k dokumentu č. 1

1. Co bylo podle textu společným znakem příslušníků SNB strážících hranici?
2. Vyskytují se v textu nějaké zkratky, kterým nerozumíte? Vyjmenujte je a v encyklopedii najděte jejich význam.
3. Lze určit jaké je politické přesvědčení neznámého autora textu? Podle čeho soudíte?

Dokument č.2

V této době se již v republice schylovalo k rozhodujícím střetnutí dělnické třídy s reakcí, které se nezdařily původní záměry na uchopení moci a připravovala se na kontrarevoluční puč. Proto příslušníci pluku Slovensko a část příslušníků z pohraničních útvarů SNB byli od 20.2.1948 soustředováni do Prahy a některých dalších měst. Tito příslušníci pohraničních útvarů SNB spolu s příslušníky Lidových milic zajišťovali ochranu státně důležitých objektů a všeobecný klid a pořádek především v Praze. Druhá část příslušníků pohraničních útvarů SNB v plné pohotovosti střežila a zabezpečovala západní hranice republiky proti možnému pokusu zahraniční reakce pomoci vnitřním reakčním silám ...

Otázky k dokumentu č. 2

4. Dá se tento text hodnotit jako ideologicky zabarvený? Jestliže ano, tak nalezněte formulace, které to dokazují.
5. Jak je v textu charakterizováno chování nekomunistů během únorových událostí roku 1948?
6. Jakou roli sehráli členové SNB při těchto událostech?

Dokument č.3

Zákonem z 2.12.1948 byla zrušena Finanční stráž a ochrana státních hranic byla nadále svěřena jen pohraničním útvarům SNB. Ty byly na podzim 1949 doplněny „mladšími strážmisty“ a v dubnu 1950 ještě „červenými“ vojáky základní služby. Tyto nové posily pohraničních útvarů SNB, plně oddané dělnické třídě, KSČ a lidově demokratickému zřízení, vybíraly pro službu na hranicích ZO KSČ na závodech a na vesnicích. ... Příslušníci těchto útvarů s plným odhodláním, iniciativou a s vysokou obětavostí plnili úkoly spojené s obranou státní hranice, které se v podmínkách začínající studené války a při zuřivém úsilí vnitřní i zahraniční reakce podporované imperialistickými rozvědkami stávaly stále častěji místem ozbrojeného střetnutí ochránců a narušitelů státní hranice. O nebezpečnosti, nenávisti a zuřivosti nepřítele z té doby hovoří jména těch příslušníků pohraničních útvarů SNB, kteří při plnění čestného, odpovědného a náročného úkolu ztratili to nejcennější - své životy.

Otázky k dokumentu č. 3

7. Jak byly vybírány posily pohraničních útvarů SNB?
8. Před kým měli podle textu chránit hranice příslušníci pohraničních útvarů SNB?
9. Byli členové pohraničních útvarů politicky nestranní? Najděte pro své tvrzení oporu v textu.

Dokument č. 4 je ukázka textu, který pochází z rozhovoru s Milanem Richterem, místopředsedou Klubu českého pohraničí. Rozhovor byl uveřejněn v Haló novinách, 19. října 2009 a vedl jej Jaroslav KOJZAR.

Dokument č. 4

Když se hovoří o smrtích pohraničnicků, uvádí se dnes, že většina z nich si ze zoufalství prostřelila hlavu. Co o tom víte? Myšlenka, resp. informace o tom, že většina mrtvých pohraničnicků přišla o život sebevraždou ze zoufalství, je sprostá, cynická urážka všech, kteří při ochraně státních hranic položili své životy. Vypovídá to o morální úrovni nositelů takových tvrzení. Nicméně je pravda, že se ani Pohraniční stráž sebevraždy pohraničnicků, byť ojediněle, nevyhnuly. Stalo se tomu tak i u mé jednotky, kdy pohraničnick, krátce po návratu z dovolenky, na které zjistil, že si jeho matka našla nového životního partnera a snoubenka přestala mít o něj zájem, vzal život. Tak uvedl příčinu své sebevraždy v dopise na rozloučenou. Vzpomínám si, jak jeho čin otřásl psychikou ostatních pohraničnicků, ale současně upevnil kolektiv rotý a přátelské vztahy pohraničnicků. Celkově lze říci, že sebevraždy byly v Pohraniční stráž naprosto výjimečnou událostí a jejich hlavní příčinou byly osobní problémy lidí a nikoliv problémy služby. Haló noviny, 19. října 2009, Jaroslav KOJZAR

Otázky k dokumentu č. 4

10. Jakými slovy hodnotí Milan Richter názor, že pod silným psychickým tlakem často páchali pohraničníci sebevraždy?
11. Co si myslí o četnosti sebevražd u pohraničnicků Milan Richter?
12. Připouští Milan Richter skutečnost, že pohraničníci páchali sebevraždy? Pokud ano, tak z jakých příčin?

Dokument č.5 je ukázka z článku Lud'ka Navary, novináře MF Dnes: „Hranice smrti pro hrdé vojáky“. Citace poskytuje stručnou statistiku o počtu mrtvých pohraničníků a běženců, která vychází z nejnovějších historických bádání.

Dokument č. 5

Říká se, že: pohraničníci střežili komunistické Československo před agenty, špiony a diverzanty. Nepochybovali o svých úkolech a byli věrní tehdejšímu režimu.

Skutečnost: pohraničníci byli vystaveni obrovskému psychickému nátlaku, mnozí z nich ho nevydrželi, 236 vojáků si vzalo život. Střety se špiony byly výjimkou, zemřelo při nich deset strážců hranic. Na železné oponě zahynulo víc pohraničníků než uprchlíků. Celkem jich bylo 654. Kromě sebevražd jich 22 zemřelo na elektrických zátarasech, 165 při dopravních nehodách a 60 se jich utopilo. Na drátěných zátarasech československé železné opony bylo za dobu její existence zastřeleno či zabito elektrickým proudem celkem 350 uprchlíků. Při nehodách zemřelo dalších sto civilistů.

Otázky k dokumentu č. 5

13. Kolik pohraničníků mělo podle dokumentu páchat sebevraždu?
14. Kolik pohraničníků zemřelo podle dokumentu celkem?
15. Kolik uprchlíků zahynulo na státní hranici?
16. Jsou výše uvedené údaje v souladu s výpovědí Milana Richtera v dokumentu č.4? Pokud ne, v čem se liší?

Dokument č. 6 je výřez z fotokopie zákona o ochraně státních hranic.

69.

Zákon

ze dne 11. července 1951

o ochraně státních hranic.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

K zajištění pokojné výstavby socialismu v naší vlasti je třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel táboru pokroku a míru. Ochrana státních hranic je proto povinností každého občana.

Otázky k dokumentu č. 6

17. Kdy vyšel v platnost výše uvedený zákon o ochraně státních hranic?
18. Před kým nebo čím měla být chráněna republika podle tohoto zákona?
19. Kdo zákon vydal?